

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH
TOM 13 (2018)

DOI 10.24425/119669

KS. ZDZISŁAW ŻYWICA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ODNOWA UMYSŁU A SYNEIDĒSIS W ŚWIETLE RZ 12,1-2

W Liście do Rzymian Paweł stosuje trzykrotnie termin *syneidēsis* (*sumienie*): w pierwszej i trzeciej sekcji *probatio* (2,15; 9,1) oraz w 13,5¹. Po raz trzeci czyni to w centralnej części sekcji *zachęta* 12,1-15,13² w wypowiedzi, którą redaguje jako samodzielną jednostkę retoryczną 13,1-7³. Czy do idei *sumienia* odnosi się również

¹ Punktem wyjścia dla prowadzonych analiz egzegetycznych jest kompozycja Listu zaproponowana przez J.-N. Aletti, *List do Rzymian*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, pod. red. W.R. Farmer, tłum. M. Żurowska, Warszawa: Wydawnictwo Verbinum 2000, s. 1411n. Wygląda ona następująco: *Praescriptum* (1,1-7); *Exordium* (1,8-17) kończące się *Propositio* do całego Listu (1,16-17); *Probatio* składające się z trzech sekcji tematycznych: A) Żyda i Greka usprawiedliwia jedynie wiara (1,18-4,25), B) Nowe życie i nadzieja ochrzczonych (5-8), C) Izrael i poganie: przyszłość Izraela (9–; *Zachęta* (12,1-15,13); *Peroratio* (15,14-21); *Informacje i pozdrowienia końcowe* (15,22-33 i 16,1-27), z *Postscriptum* w 15,33.

² J.-N. Aletti, (*List do Rzymian*, s. 1454n.) przedstawia następującą kompozycję retoryczną sekcji 12,1–15,13. Składa się ona z kilku jednostek retorycznych ze zdaniami rozkazującymi pełniącymi funkcje *subpropositiones*, po których następują wyjaśnienia lub usprawiedliwienia. Wersety 12,1-2 pełnią funkcję *propositio* dla całej sekcji, wszystkich zawartych w niej *zachęta*, które rozłożone są tematycznie w dwóch dłuższych jednostkach retorycznych (12,3-13,14 i 14,1-15,13), każda zbudowana z kilku mniejszych jednostek z własnymi *subpropositiones*. Pierwsza sekcja 12,3-13,14 dotyczy życia chrześcijan w Kościele i świecie. Składa się ona z sześciu jednostek: 12,3-16 (w. 3 *subpropositio*) – życie w Kościele, to braterski szacunek dla siebie nawzajem, wolny od wywyższania się jednych nad drugimi; 12,17-21 (w. 17 *subpropositio*) – życie w Kościele, to wolność od zemsty w stosunku do wszystkich ludzi; 13,1-7 (w. 1 *subpropositio*) – życie w Kościele, to podporządkowanie wobec zewnętrznej władzy świeckiej; 13,8-10 (w. 8 *subpropositio*) – życie w Kościele, to nade wszystko miłość braterska, która jest wypełnieniem Prawa; 13,11-14 – obecność w Kościele, to eschatologiczne ukierunkowanie życia chrześcijańskiego. Druga sekcja 14,1-15,13: przypadek słabych – „Niech każdy z nas stara się podobać bliźniemu dla dobra, ku zbudowaniu; przecież Chrystus nie miał upodobania w sobie (15,2-3). Składa się z następujących jednostek: 14,1 *subpropositio* dla całej sekcji – „tego, kto jest słaby w wierze, przyciągajcie, bez spierania się o poglądy”; 14,2-23 – przypadek silnych i słabych: różne reguły i zasady rozróżniania. 15,1-13 – chrystologiczne rozwinięcie i motywacja; 15,1-6 – nie szukać własnej korzyści, lecz naśladować wzór Chrystusa; 15,7-13 – życzliwość wobec innych, tak jak Chrystus okazał nam życzliwość. 15,14-33 – *peroratio* (zakończenie) całego Listu. Por. O. Langkammer, *List do Rzymian. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Lublin: Wydawnictwo KUL 1999, s. 154n.

³ Por. J.-N. Aletti, *List do Rzymian*, s. 1454.

w *propositio* (12,1-2) do sekcji *zachęta* przez zastosowane w nim słownictwo, choć nie pada tu samo słowo *syneidēsis*? Terminologia zastosowana w zwrotach: „wyraz waszej rozumnej (*logikēn*) służby” oraz „Przemieniajcie się (*metamorfousthe*) przez odnawianie (*anakainōsei*) umysłu (*noos*), w celu rozpoznania (*eis to dokimadzein*) siebie, co jest wolą Boga, co jest dobre i miłe i doskonałe”, wydaje się synonimicznie opisywać istotę i funkcje *syneidēsis*, o czym pisał już w pierwszej i trzeciej sekcji *probatio* (2,15; 9,1)⁴. Tak skomponowana struktura *propositio* do sekcji *zachęta*, gdzie w 13,5 pojawia się termin *syneidēsis*, a nadto tematyka w jednostce 14,1-23 (choć nie pojawia się w nim słowo *syneidēsis*) wyraźnie nawiązuje do 1Kor 8,1-13 i 10,14-33, gdzie Paweł stosuje je aż siedem razy⁵, każe postawić pytania o jego intencje kerygmaticzne i parakletyczne w tej części Listu. Czy zamierza w ten sposób zwrócić uwagę na konstytutywne miejsce i znaczenie *sumienia* w budowanej przez niego ortopraksji Kościoła chrześcijańskiego? Jakie znaczenie przypisuje on *odnowie umysłu* w edukowaniu i kształtowaniu chrześcijańskiego *sumienia* i jak widzi ich wzajemne relacje? Należy też zapytać o to, jaką funkcję i znaczenie przypisuje tej jednostce argumentacyjnej w jej parakletycznym kontekście sekcji *zachęta* (12,3-15,13)? Aby udzielić poprawnej naukowo odpowiedzi na postawione pytania, należy rozpoznać, jak rozumie on zastosowane w *propositio* pojęcia w tym konkretnym kontekście retorycznym, jaki nadaje im sens oraz jak postrzega ich funkcje i znaczenia w kreowaniu egzystencjalnej tożsamości chrześcijan?

KONTEKST 12,1-2

Zasadnicza treść całej sekcji to parakleza⁶ odnosząca się do sposobu i stylu życia wyznawców Jezusa wewnątrz wspólnoty Kościoła oraz w jej relacji do świata zewnętrznego. Apostoł wprowadza ją ogólną *zachętą* zredagowaną w formie *propositio*: „¹Zachęcam więc was, bracia, ze względu na miłosierdzie Boga, do składania waszego ciała (*sōma*) na ofiarę żywą, świętą, miłą Bogu, jako wyraz waszej rozumnej (*logikēn*) służby (*latreian*). ²I nie dostosowujcie się (*mē synschēmatidzesthe*) do tego wieku (*aiōni*), lecz przemieniajcie się (*metamorfousthe*) przez odnawianie (*anakainōsei*) umysłu (*noos*), w celu rozpoznania (*eis to dokimadzein*) siebie

⁴ Również w Listach do Koryntian. Por. Z. Żywica, *Paweł Apostoł o sumieniu chrześcijańskim w Pierwszym Liście do Koryntian*, „Forum Teologiczne” 15 (2014), s. 23-38; Z. Żywica, *Pawłowe rozumienie «syneidēsis» w Rz 2,9-16*, „Biblica et Patristica Thoruniensia” 9 (2016), z. 2, s. 169-185; Z. Żywica, *Sumienie w Duch Świętym w świetle Rz 9,1*, „Biblica et Patristica Thoruniensia” 2 (2017), s. 197-209; Z. Żywica, *Bolesne relacje św. Pawła z Kościołem korynckimi i próby ich przewyciężenia w świetle 2 Kor 1,15-20*, „Teologia i Człowiek” 3 (2013), s. 37-48; Z. Żywica, *Prawość Apostoła w Rz 9,1-5*, „Collectanea Theologica” 3 (2017), s. 5-24.

⁵ Co wzmacnia supozycję, iż w *propositio* w sposób zamierzony odnosi się do idei *sumienia*.

⁶ Od greckiego *paraklēsis* – *zachęta, wezwanie, apel, pociecha, pocieszenie*.

(*hymas*), co jest wolą Boga, co jest dobre i miłe i doskonale” (12,1-2)⁷. Tymi dwoma zdaniem otwierającymi sekcję 12,1-15,13, zgodnie z ich retoryczną funkcją, Apostoł nadaje konstytutywny sens i fundamentalne znaczenie dla całej następującej po nich paraklezie. Zachęca, żeby etyczne życie każdego chrześcijanina z osobna, a przez to całej wspólnoty wierzących⁸, było inspirowane i motywowane wyłącznie zbawczym dziełem Boga dokonanym w Jezusie Chrystusie i darze Ducha Świętego dla całej ludzkości (Żydów i Greków), co obszernie wyłożył w *probatio* (1,18-11,36)⁹. Codzienna praktyka życia chrześcijan powinna być konsekwencją kerygmatu, jego drugą stroną, czyli żywym świadectwem *mocy Ewangelii Bożej*, którą usłyszeli i przyjęli¹⁰. Wyraźnie tu widać, że powraca on do deklaracji z *propositio* do całego Listu o *Ewangelii* jako *mocy Bożej dla zbawienia wszystkich wierzących* (1,16-17). Czyni to w tym celu, aby powiedzieć, że należy się poddać jej odnowicielskiej mocy oraz by wskazać na konkretnych przykładach, jak powinna owa *moc* przejawiać się w *odnowionym* (*anakainōsei*) sposobie i stylu życia wierzących w Jezusa Chrystusa i Syna Bożego. To zaś wszystko dlatego, ponieważ dzięki nim ma się ona stawać konsekwentnie *mocą* przemieniającą również cały *wiek* (*aiōn*), w którym żyją, czyli *doczesność* świata, w której zostali wezwani przez Boga do dawania o niej autentycznie *żywego, świętego i milego Bogu* świadectwa; taki jest bowiem najgłębszy sens Bożego wybrania i powołania ich w tym konkretnym *eonie* – w centrum Imperium i ówczesnego świata, dla ewangelizacji¹¹.

⁷ *Propositio* zawiera dwie zachęty: w 12,1 i w 12,2. Pierwszą (12,1) Apostoł wprowadza zwrotem *parakalō oun* (*zachęcam więc*) z bezokolicznikiem *parastēsai* (*do składania*). Drugą (12,2) buduje z dwóch imperatywów, jeden w sensie negatywnym: *mē synschēmatidzesthe* (*nie dostosowujcie się*), drugi zaś w sensie pozytywnym: *alla metamorfousthe* (*lecz przemieniajcie się*), do którego został dołączony przez *eis to* (*w celu*) bezokolicznik *dokimadzein* (*rozpoznania*), podobnie jak w 12,1, które mogą pełnić funkcję okolicznika celu lub skutku. Druga zachęta jest wyraźnie podporządkowana merytorycznie pierwszej. Por. H. Schlier, *Der Römerbrief, Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament* (Sonderausgabe), Freiburg im Breisgau, Freiburg–Basel–Wien: Herder Verlag 2002, s. 350n.; O. Langkammer, *List do Rzymian*, s. 155. Uwidacznia się tu zastosowana przez Pawła koncentryczna kompozycja retoryczna ABB³A’, gdzie w BB³ buduje doktrynalny element przesłania (*rozumna służba – odnowienie umysłu*), natomiast w AA’ jego element egzystencjalny (*ofiara – rozpoznanie*). A – ¹*Zachęcam więc was, bracia, ze względu na miłosierdzie Boga, do składania waszego ciała na ofiarę żywą, świętą, miłą Bogu*. B – *jako wyraz waszej rozumnej służby*. B³ – ²*I nie dostosowujcie się do tego wieku, lecz przemieniajcie się przez odnowienie umysłu*. A’ – *w celu rozpoznania siebie, co jest wolą Boga, co jest dobre i miłe i doskonale*.

⁸ Aspekt eklezjalny podkreśla zastosowane tu słowo *adelphoi* (*bracia*).

⁹ Wskazuje na to zastosowana partykuła *oun* (*więc, zatem*). Por. H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 351; L.T. Johnson, *Reading Romans. A Literary and Theological Commentary*, Macon: Smyth&Helwys Publishing 2001, s. 188-191.

¹⁰ Por. H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 349. To ich ewangeliczna praxis będzie najlepszym świadectwem jej *mocy* w nich. *Moc*, podobnie jak w przypadku Jezusa, jest tym, co w sposób fundamentalny odróżnia ją od innych idei religijnych i filozoficznych.

¹¹ Por. J.-N. Aletti, *List do Rzymian*, s. 1455; R. Jewett, *Romans. A Commentary on the Book of Romans*, Minneapolis: Fortress Press 2017, s. 724.

EGZEGEZA 12,1-2

Propositio Paweł rozpoczyna czasownikiem *parakalō*¹². W swoich Listach stosuje go wielokrotnie, jednak w bardzo zróżnicowanych kontekstach, co powoduje trudności w określeniu podstawowego rozumienia przez Apostoła jego sensu i znaczenia¹³. Uwzględniając ten fakt oraz kontekst sekcji 12,1-15,13, w jakiej występuje, możemy przyjąć, że chodzi mu w tym przypadku o wyrażenie życzliwej *zachęty* skierowanej do wiernych Kościoła w Rzymie. Nie wydaje się, by miał on tu pełnić jedynie funkcję określonej figury retorycznej czy też epistolarnej, lecz zdecydowanie widać w nim leżącą mu głęboko na sercu żarliwą troskę wypowiedzianą w formie bardziej ojcowskiej prośby, niż paternalistycznego napomnienia czy wręcz nakazu. To bardziej braterskie dodanie otuchy i zachęta do okazania zdecydowanej odwagi w szczerym i gorliwym podjęciu ewangelicznego przesłania co do sposobu i stylu chrześcijańskiego życia. To wreszcie serdeczne apostołskie zaproszenie do okazania ufego posłuszeństwa Bogu mierzonego wielkością doznanego od Niego miłosierdzia. Zwrócenie się do nich bezpośrednio przez *hymas (was)* i *adelfoi (bracia)*¹⁴ ten właśnie sens, znaczenie i charakter *zachęty* Apostoła wydaje się potwierdzać, jak również odwołanie się do miłosierdzia okazanego przez Boga jemu samemu i im jako grzesznikom w dziele Jezusa. Nie powinno się zatem doszukiwać w *parakalō* jedynie zręcznej retoryki czy paternalistycznego moralizmu Apostoła, lecz trzeba w nim widzieć przede wszystkim jego pełną miłości Bożej troskę ujętą w formę ojcowskiej *zachęty*, inspirowanej osobistym doświadczeniem ogromu doznanego miłosierdzia, którym chce się z nimi dzielić w każdym czasie i przy każdej okazji. Również teraz gdy pisze do nich List, w przyjętej wobec nich postawie i skierowanym do nich słowie. Jako *Apostoł Ewangelii Boga i Sługa Jezusa Chrystusa* (Rz 1,1-7) pragnie wiernie naśladować miłosierne ojcostwo samego Boga oraz zaświadczyć również przed nimi, że złożył Mu samego siebie „na ofiarę żywą, świętą i miłą” (12,1) na wzór paschalnej ofiary Jezusa Chrystusa¹⁵.

Paweł zatem, gdy wzywa chrześcijan Kościoła w Rzymie „do składania ciała na ofiarę żywą, świętą, miłą Bogu” (12,1)¹⁶, jako wyraz *rozumnej służby*

¹² *Parakaleō* – zachęcać, wzywać, prosić, błagać, zapraszać, pobudzać, pocieszać, dodawać otuchy, dodawać odwagi, przywoływać, odzywać się życzliwie.

¹³ Por. 1 Tes 5,11; 5,11.14; 4,1.10.18; 1 Kor 14,3.31; 1,10; 16,12; 2 Kor 2,8; 6,1; 8,6; 9,5; 12,18; 8,17; 2,8; 5,20; 12,8; 1,3nn.7; 2,7; 7,4.6n.13; Flm 8nn; Flp 4,2; Rz 16,12; 15,30; Ef 4,1; L.T. Johnson, *Reading Romans*, s. 188.

¹⁴ *Adefoi (bracia)* pojawia się w innych wprowadzeniach do paraklezy w Listach Pawła (Rz 16,17; 1 Kor 1,10; 16,15; 1 Tes 4,1.10; 5,14).

¹⁵ Por. R. Jewett, *Romans*, s. 725.

¹⁶ Por. M. Perroni, *Kerygmat i kult (lektura Rz 12,1-2)*, w: *Czytać Biblię dziś*, red. E. Borghi, tłum. J. Chapska, Ząbki: Wydawnictwo Apostolicum 2004, s. 56-68.

z odwołaniem się do *miłosierdzia Bożego*, to tym samym zachęca ich, by postępowali zgodnie z wymogami przyjętej wiary, czyli w świetle mądrości i sprawiedliwości Bożej – współmiernie (rozumnie) do okazanego im przez Boga miłosierdzia w zbawczym dziele Jezusa. Jest ono wypełnieniem Jego woli w odwiecznej i nieskończonej miłości grzesznej ludzkości, okazywanej w niezliczonych dziełach zbawczych, o czym pisze w *probatio* 1,18-11,36. Dla Apostoła miłosierdzie Boga to fundament, na którym buduje całe swoje nauczanie¹⁷. Według niego, zbawienie pogrążonej w grzechach ludzkości nie wynika z jakichkolwiek jej zasług – gdyż takich nie było – lecz wypływa z *bogactwa miłosierdzia Bożego* (Ef 2,4). Jako „Ojciec miłosierdzia i Bóg wszelkiej pociechy” (2Kor 1,3) nigdy nie opuścił Izraela, nawet w chwilach jego największej niewierności, by nie dopuścić do zniweczenia misji zbawienia wszystkich narodów powierzonej mu w powołaniu Abrahama¹⁸. Nawet wówczas, gdy w swej większości wybrany przez Niego lud odrzucił Jezusa nie cofnął swej łaski (Rz 9-11), lecz otworzył przed nim kolejną szansę na nawrócenie i dostąpienie daru zbawienia, którego doznali już Poganie dzięki ich nieposłuszeństwu. Bóg „podał wszystkich nieposłuszeństwu” – najpierw Pogan, a później Żydów (Rz 9,15-18; 11,32), aby jedni i drudzy w ten sam sposób dostąpili zbawienia. Dzięki zaś ich posłuszeństwu wierze i oddaniu czci prawdziwemu Bogu przez Pogan, również i Żydzi w przyszłości doznają po raz kolejny miłosierdzia wiodącego ku zbawieniu w Chrystusie (Rz 11,28-31). Zastosowany tu argument miłosierdzia Bożego po raz kolejny odsłania towarzyszące Apostołowi głębokie przekonanie, że również w relacji do Adresatów Listu jest on sam jedynie narzędziem Boga. Jak zawsze w jego *służbie Ewangelii* tak również i w tym spotkaniu z nimi przez słowo, tak naprawdę to nie on zwraca się do nich, lecz sam Bóg przez niego; miłosierdzie Boga dotyka ich za pośrednictwem jego osoby i misji słowa. Chce to im zakomunikować zanim przejdzie do przedstawienia katalogu zachęt, aby gdy je usłyszą, mieli pełną świadomość, że nie są to jego osobiste zachęty, lecz Boga, któremu służy, przekazując wyłącznie i w niczym niezmienną Jego wolę¹⁹.

Na ideę rozumnej adekwatności, współmierności mierzonej przyjętą wiarą, Paweł wskazuje ewidentnie w najbliższym *subpropositio* (12,3), gdzie pisze: „Stosownie do wiary otrzymanej od Boga”, a następnie, zgodnie z zasadami retoryki, wyraźnie zaznacza w następującej po nim jednostce retorycznej 12,4-16 i symptomatycznie powraca do niej w kolejnych jednostkach całej sekcji. Oznacza to, że, według niego, chrześcijanie chcąc *rozumnie* żyć wyznawaną wiarą, muszą oddać się do dyspozycji Bogu całkowicie i bezwarunkowo, stosownie do

¹⁷ Por. 2 Kor 1,3; 6,12; 7,15; Kol 3,12; 2Sm 24,14; 1 Krn 21,13; Neh 9,19.27.28.31; Ps 25(24),6; 40(39),12; 51(50),3; Iz 63,15; Pwt 13,18; Flp 2,1.

¹⁸ Por. Rdz 12,1-3; Pwt 13,17; Ps 25[24],6; Oz 1,6n; Ps 69[68],16-18; Iz 30,18; Pwt 30,3; Iz 49-10.13; Jr 12,15; Ez 39,25; Iz 54,8; 55,3; Jr 33,26.

¹⁹ Por. H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 353-355; O. Langkammer, *List do Rzymian*, s. 155; L.T. Johnson, *Reading Romans*, s. 189; R. Jewett, *Romans*, s. 726.

skierowanej do nich Jego odwiecznej i nieograniczonej miłości²⁰. Musi to być *ofiara* realna, konkretna i z całego życia, z pełni osoby ludzkiej w jej duchowo-cieleśnej komplementarności i wolnej woli (*sōma*), egzystującej w konkretnym czasie i przestrzeni²¹. *Ofiara żywa*²², *święta i miła*, czyli na wzór samego Boga i Jezusa, którego paschalna ofiara jest doskonałym zwieńczeniem nieprzerwanego i niezmiennego Bożego miłosierdzia okazywanego grzesznej ludzkości. Bóg jest taki ze swej istoty i z całego serca, dlatego też ofiarował Jezusa za grzechy ludzkości²³, czyniąc Go *naszą Paschą* złożoną w ofierze „za nasze grzechy” (1Kor 5,7n). Jego „ustanowił narzędziem przebłagania przez wiarę mocą Jego krwi”²⁴. Chrystus, posłuszny woli swego Ojca, złożył z siebie ofiarę *doskonałą*, która raz na zawsze gładzi grzechy ludzkości²⁵. Od złożenia Jego paschalnej ofiary nie ma już miejsca dla jakichkolwiek zwyczajowych ofiar typowych dla kultu żydowskiego i pogańskiego. Odtąd to jedynie od ofiary Jezusa zależy przebaczenie wszelkich grzechów każdego grzesznika. Stąd też Jego wyznawcy muszą czuć się silnie zobowiązani do współmiernego naśladowania Go we wszystkim i w całej pełni, być jednocześnie kapłanem i ofiarą jak On sam. Składać siebie Bogu na „ofiarę żywą, świętą i miłą” (12,1) to znaczy również na miarę tego, kim stali się w nowej rzeczywistości zbawczej przez wiarę i chrzest²⁶. Są *świętymi* żyjącymi *nowym życiem*, gdyż zostali uświęceni Duchem Świętym i *powołani do świętości – doskonałości*²⁷. Jako żyjący już *nowym życiem*, uświęceni i powołani do świętości, muszą stawać się ciągle na nowo *miłą* Bogu ofiarą²⁸. Ofiarą *doskonałą*, na miarę tej jaką stał się Chrystus dla swojego Ojca. Wszystko zaś to w tym celu, aby wraz z Nim mocą Ducha Świętego w sposób bezkompromisowy przewycięzać grzech w czasie całej ziemskiej egzystencji i nieprzerwanie podtrzymywać w sobie nowe życie i świętość, a tym samym i umiłowanie przez Boga²⁹. Jedynie taka postawa jest godna chrześcijanina *rozumnego i duchowego* (*logikos*), bowiem potrafi intelektualnie

²⁰ Por. 1 Kor 8,8; 2 Kor 4,14; 11,2; Rz 6,13.16.19; Ef 5,27; Kol 1,22.28.

²¹ Por. 2 Kor 10,10; 1 Kor 15,35nn; 5,10; 4,10; Ga 6,17; Rz 12,1; 1 Kor 7,4; 9,27; 13,3; 6,20; L.J. Kreitzer, *Sōma*, w: *Słownik Teologii św. Pawła*, red. G.F. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid, Warszawa: Wydawnictwo „Vocatio” 2010, s. 124; G. Rafiński, *List do Rzymian*, w: *Dzieje Apostolskie i Listy św. Pawła. Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 10, red. J. Frankowski, S. Mędała, Warszawa: Wydawnictwo ATK 1997, s. 361.

²² *Ofiara żywa* to ofiara spełniana świadomie i dobrowolnie jako dziękczynienie Bogu za okazane miłosierdzie. Por. O. Langkammer, *List do Rzymian*, s. 154n.

²³ Por. L. Morris, *Miłosierdzie*, w: *Słownik Teologii św. Pawła*, s. 476; O. Langkammer, *List do Rzymian*, s. 155.

²⁴ Por. Rz 3,25; 8,3.32; 2 Kor 5,21.

²⁵ Por. Ef 5,7; 1 Kor 15,20.23. Por. O. Langkammer, *List do Rzymian*, s. 156.

²⁶ Por. Rz 6,1nn; 8,1nn.12nn.

²⁷ Por. 1 Tes 4,7; 2 Tes 2,13; 1 Kor 6,11; 1,2; Rz 6,22; 1 Tes 4,3; 3,13; 5,23.

²⁸ Por. Rz 15,15.

²⁹ Por. L. Morris, *Ofiara*, w: *Słownik Teologii św. Pawła*, s. 555n; H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 355n.

i duchowo rozeznąć i poznać to wszystko w mądrości i sprawiedliwości Bożej (1Kor 2,1-16), a nie tego *świata*³⁰.

Rozumna służba Bogu zatem, realizowana realnie w konkretnych postawach i czynach, to w pierwszym kroku *nie dostosowywanie się do tego wieku (aiōni)*³¹, czyli radykalny sprzeciw i bezkompromisowe nie poddawanie się jego wpływowi, absolutny nonkonformizm, jakiego żąda prawdziwa wiara w Jezusa i autentyczne życie w Jego Kościele³². W dalszym kroku to fundamentalne i radykalne, wręcz cudowne *przemienianie się*, tj. *przeistaczanie siebie samego*, swego jestestwa, natury, istoty osoby ludzkiej (*metamorfouthe*). Apostołowi nie chodzi więc w tym wezwaniu o przemianę *świata*, lecz przede samych siebie po oderwaniu się od tego co *światowe*³³. Nie można bowiem zmieniać innych, jeśli nie jest się najpierw samemu w głębi jestestwa przemienionym. Nie chodzi tu też o punktową, jednokrotną przemianę, lecz o stały proces dokonującej się istotowej przemiany, ponieważ *świat* nieustannie kusi i żąda dostosowywania się do niego. Wyznawca Jezusa musi więc trwać w nieprzerwanym procesie *przeistaczania siebie samego*, swego jestestwa. Paweł mówiąc tu o *odnowie*, niewątpliwie odwołuje się i rozwija ideę *nowego narodzenia, nowego stworzenia* w Chrystusie³⁴, jakie staje się faktem przez przyjęcie chrztu i życie wiarą. W ten sposób chrześcijanin staje się *obrazem (eikōn)* Chrystusa³⁵, zyskuje *sposób myślenia, umysł Chrystusa (nous Xristou)*³⁶.

Żeby jednak tak fundamentalna i radykalna przemiana mogła dokonać się na miarę mądrości i sprawiedliwości Bożej, to musi się ona trwale dokonywać przez *odnawianie umysłu (anakainōsei nous)*³⁷ zmierzające ku *rozpoznaniu i zgłębieniu (eis dokimadzein) tego, co jest wolą Boga (ti to thelema tou theou)*, a nie tego, co jest wolą tego *świata*; co wynika z jednoznacznego zakazu *dostosowywania się do niego*³⁸. Kryterium rozstrzygającym w procesie rozeznawania, poznawania i wartościującego osądu ma być więc wyłącznie *wola Boża*, której niezmiennym

³⁰ Por. 1 Kor 2,1-16. R. Jewett, *Romans*, s. 727-730.

³¹ *Wiek (aiōn)* w Listach Pawła jest synonimem terminu *świat (kosmos)*. Por. 1 Kor 1,20; 2,6.8; 3,18n; 5,9nn; 7,31nn; 2 Kor 4,4; 1 Tm 6,17; 2 Tm 4,10; Tt 2,12; Ga 1,4; Ef 1,21; 2,2. *Wiek i świat* zawsze reprezentują rozmaite wrogie siły i władze, z którymi chrześcijanin musi podejmować radykalną i trwałą walkę. Nie wolno mu dać się im pokonać i podporządkować. Por. L.T. Johnson, *Reading Romans*, s. 190.

³² Por. 1 Kor 4,6; 2 Kor 11,13-15; Flp 3,21. Por. A. Gieniusz, *Boże miłosierdzie jako źródło chrześcijańskiego nonkonformizmu (Rz 12,1-2)*, „Verbum Vitae” 3 (2003) s. 139-16; A. Gieniusz, *Rz 12,1-8: podstawy chrześcijańskiego nonkonformizmu*, ZHTZ 6 (2000), nr 6, s. 20-33.

³³ Dla Pawła jest czymś oczywistym, że stawianie na *świat (eon)* musi zakończyć się przegraną. Por. 1 Kor 7,31.

³⁴ Por. Tt 3,5; 2 Kor 4,16. Por. O. Langkammer, *List do Rzymian*, s. 157.

³⁵ Por. Kol 3,16.

³⁶ Por. 1 Kor 2,16; L.T. Johnson, *Reading Romans*, s. 190; R. Jewett, *Romans*, s. 731n.

³⁷ *Nous – umysł, rozum, mentalność, myśl, myślenie, zamysł, sposób myślenia, umysłowość, usposobienie, postanowienie, sąd.*

³⁸ Por. Rz 1,28; 14,22; Flp 1,10; Ef 5,10.

celem jest zbawienie grzesznika i uwielbienie Zbawcy³⁹, *wola*, która ma swój realny i konkretny wyraz w tym, co jest „dobre i miłe i doskonałe” (12,2) w rozumieniu mądrości Bożej, a nie *światowej*⁴⁰. Zatem tam, gdzie są realizowane wymienione atrybuty *woli Boga*, tam wypełnia się również ona sama, tam obecny jest Bóg ze swoim miłosierdziem i zbawieniem⁴¹. Tak rozumianą rzeczywistość zbawczą, zdaniem Apostoła, można będzie dostrzec i stale właściwie rozumieć w podlegającym nieustannym zmianom doczesnym *eonie*, jedynie dzięki trwałemu odnawianiu *umysłu (nous) wolą Bożą* objawioną w *Ewangelii* oraz darze *Ducha Bożego i Chrystusowego*, który uświęca i wiedzie ku świętości (Rz 8,1-39)⁴². *Dobroć, miłość i doskonałość* muszą na stałe stać się fundamentalnymi i niezbywalnymi wektorami znaczącymi drogę w naśladowaniu Boga i Jezusa w codziennej chrześcijańskiej egzystencji⁴³.

Apostoł, zwracając się do *braci* w Rzymie w pierwszej osobie (*zachęcam*), wskazuje na siebie samego jako na najbardziej właściwego i w pełni wiarygodnego świadka *przemiany*, do jakiej ich zachęca. To on jako wróg Jezusa i prześladowca Jego Kościoła, na skutek doznanego od Boga miłosierdzia, *odnowił umysł* objawioną mu nową *wolą Bożą* w wydarzeniu pod Damazkiem⁴⁴ i od tego momentu oddał się we wszystkim na *służbę* Bogu w Jego Synu jako *nowe stworzenie*⁴⁵, o czym daje teraz świadectwo jako prawy Apostoł (9,1)⁴⁶. Jest dogłębnie przekonany, że podobnie jak w jego przypadku, to jedynie poznanie tej nowej woli Bożej objawionej w *prawdzie Chrystusa (Ewangelii Bożej)*⁴⁷ oraz dzięki *mocy Ducha Świętego* pozwoli im właściwie rozpoznać siebie samych, swój aktualny status zbawczy oraz stopień zaangażowania w świadectwo wiary wobec świata, w którym żyją, czyniąc wyłącznie w nim to, „co jest dobre, miłe i doskonałe” (12,2) w ocenie mądrości i sprawiedliwości Bożej⁴⁸.

³⁹ Por. 1 Tes 4,3; 5,16-18.

⁴⁰ Por. 1 Kor 2,1-16.

⁴¹ Por. Flp 4,8n.

⁴² Por. 1 Kor 1,1-9.a.

⁴³ Por. Rz 12,9,21; Ga 6,10; 1 Tes 5,15; Flm 6; Flp 4,12,15; Ef 6,8; 5,10; Kol 1,28; 3,14; L.T. Johnson, *Reading Romans*, s. 191; R. Jewett, *Romans*, s. 732.

⁴⁴ Por. Dz 9,1-19.

⁴⁵ Por. Rz 9,4. Tylko w tym tekście Paweł stosuje po raz drugi termin *latreia*. O nowym narodzeniu Pawła w wydarzeniu pod Damazkiem mówią Dz 9,9,17-19. Symboliczne nawiązanie do trzech dni proroka Jonasza i przebywania w grobie Jezusa, odzyskanie nowego życia mocą Ducha Świętego w chrzcie.

⁴⁶ Por. Dz 9,1-9; 1 Tm 1,12-16. Pełni posługę zleconą mu przez miłosierdzie (2 Kor 4,1) i dzięki niemu go dzien jest, aby mu wierzone (1 Kor 7,25).

⁴⁷ Por. 2 Kor 11,10.

⁴⁸ Por. H. Schlier, *Der Römerbrief*, s. 358-362; L.T. Johnson, *Reading Romans*, s. 191; R. Jewett, *Romans*, s. 732-734; G. Rafiński, *Rozum jako źródło wartości moralnej czynu ludzkiego w Liście do Rzymian*, w: *Miłość jest z Boga*, red. E. Pachciarek, Warszawa: Wydawnictwo ATK 1997, s. 335-357; A. Gieniusz, *Boże miłosierdzie jako źródło chrześcijańskiego nonkonformizmu (Rz 12,1-2)*, „Verbum Vitae” 3 (2003), s. 139-161.

KERYGMATYCZNY FUNDAMENT PARAKLEZY

Na *rozumną służbę* Bogu jako meritum kerygmatycznego przesłania *propositio*, na którym Apostoł buduje paraklezę sekcji 12,3-15,13, wyraźnie wskazuje już przez samą jego kompozycję retoryczną, gdzie werset 12,2 merytorycznie podporządkowuje 12,1. Postuluje w niej, że według niego jest to jedyna godna, to znaczy na miarę mądrości i sprawiedliwości Bożej, odpowiedź chrześcijan na okazane im miłosierdzie w osobie i dziele zbawczym Jezusa⁴⁹. Jednocześnie nakreśla w ten sposób drogę wiodącą do niej. Widzi ją następująco. Po pierwsze, na *niedostosowywaniu się* do tego *świata*, lecz *składaniu* wszystkiego co doczesne (*światowe*) „na ofiarę żywą, świętą i miłą Bogu” (12,1). Po drugie, na *przemianie* integralnej osoby ludzkiej poprzez *odnawianie umysłu*, gdyż jedynie *odnowiony umysł* będzie w stanie *rozpoznać* zbawczy status człowieka (*siebie*) oraz *wolę Boga*, to co jest według niej *dobrze, miłe i doskonale* (12,2), do realizowania czego będzie zachęcał Paweł w paraklezie.

Przemiana siebie to radykalne i fundamentalne *przeistaczanie siebie samego*, swego jestestwa (*ja*) i jego ziemskiej egzystencji (*sōma*). I nie chodzi tu o jednokrotny akt, lecz o ustawiczny proces dokonującej się wręcz transsubstancjacji *ja* i transformacji egzystencjalnej *sōma*, ponieważ również *świat* zawsze zmienia się i żąda nieustannego dostosowywania się do niego w każdym jego przejawie i wymiarze. Paweł mówiąc o tym, niewątpliwie odnosi się do jednej z najważniejszych dla niego idei, a mianowicie *nowego narodzenia, nowego stworzenia*⁵⁰, jakie dokonuje się w przyjmowanym chrzcie w Imię Jezusa Chrystusa i życiu Jego Ewangelią. W ten sposób chrześcijanin staje się *obrazem* Chrystusa⁵¹ w wewnętrznym jestestwie (*ja*), co w konsekwencji musi znajdować swe odzwierciedlenie w codziennej egzystencji (*sōma*); bowiem chrześcijanie *zostali uświęceni w Chrystusie Jezusie* i zarazem w Nim zostali też *powołani do świętości* (1Kor 1,1-9).

Takiej fundamentalnej i radykalnej *przemiany siebie* można dokonać jedynie przez *odnowienie umysłu* (*nous*). Tylko bowiem *odnowiony umysł* będzie w stanie rozpoznać aktualną *wolę Boga*, która mówi co na obecnym etapie dziejów zbawienia jest *dobrze i doskonale*, a tym samym *miłe* Bogu oraz pozwala poznać człowiekowi żyjącemu w tym *eonie* swój prawdziwy status zbawczy. W obecnym *eschatonie* zbawczym Bóg objawia swą *wolę* w *Ewangelii, która jest mocą zbawczą dla każdego wierzącego* (Rz 1,16), czyli w osobie i dziele Jezusa Chrystusa Syna Bożego i darze Ducha Świętego, którzy w Kościele Bożym dokonują swą mocą odnowy i przemiany grzeszników (Rz 8,1-39), obdarowują go *nous Kristou – myśleniem, umysłem Chrystusa*⁵². *Dobroć, miłość i doskonałość* muszą

⁴⁹ Por. 1 Kor 1-4.

⁵⁰ Por. Tt 3,5; 2 Kor 4,16; 5,17; Ga 6,15; Rz 6,4; 8,2.

⁵¹ Por. Kol 3,16.

⁵² Por. 1 Kor 1,1-9.

stanowiąc fundamentalne i niezbywalne wektory znaczące drogę w naśladowaniu Boga dla chrześcijańskiej wiary i egzystencji, ponieważ były takimi od początku stworzenia i nadal takim pozostają w zbawczym działaniu Chrystusa Zmartwychwstałego i Ducha Świętego w Kościele, a przez niego w *świecie*, niosąc w sobie odnowicielską moc *nowego stworzenia*⁵³. To zaś oznacza konieczność trwałego i ustawicznego odcinania się od wpływów tego *świata* oraz składanie wszystkiego, co jest z nim związane, wraz z całym sobą (*nous/sōma*), w ofierze na wzór *żywej, świętej i miłej Bogu* ofiary paschalnej Jezusa, na miarę otrzymanego w niej daru *miłosierdzia*.

Kontekst, w jakim pojawia się termin *nous* wskazuje, że Apostoł odnosi się tu do, bardzo ważnej dla niego w całym nauczaniu⁵⁴, idei *sumienia*⁵⁵. Słownictwo zastosowane w *propositio* definiuje zadanie *umysłu* polegające na *rozpoznaniu* aktualnego statusu zbawczego osoby ludzkiej (*siebie*) oraz *woli Bożej* tego, co jest w jej ocenie „dobre i miłe i doskonałe” (12,2), czyli chodzi o rozpoznanie aktualnej rzeczywistości zbawczej i rozstrzygnięcie, co jest w niej zgodne z wolą Bożą, a co nie, co jest dobre a co złe, a to przecież podstawowe funkcje *sumienia*, o czym Paweł wielokrotnie mówi w swoich Listach. Zatem *odnowa nous* ma według niego odnowicielski wpływ na jego istotę i funkcje. Stąd też fundamentalne i radykalne *odnawianie umysłu* (*myśli, myślenia*), zakłada taki sam fundamentalny i radykalny proces edukowania i kształtowania samego *sumienia*, aby działało według *nous Christou*. To zaś w tym celu, aby dokonując osądu wszystkich aktów ludzkich, dokonywało ich w świetle aktualnej *woli Boga*, Jego mądrości i sprawiedliwości objawionej w Jezusie i darze Ducha Świętego, *Ewangelii Bożej* niosącej zbawienie wieczne dla całej grzesznej ludzkości, *Żydów i Greków* (Rz 1,16n).

W Rz 9,1 Paweł odwołuje się do *sumienia* jako autonomicznego *współświadka*, który zna jego *myśli*, czyli zna stan jego *świadomości* (*ja/nous*). *Współświadek sumienia* osądza jego *świadomość* (*ja/nous*) w świetle *prawdy Chrystusa*, ponieważ to na nią wskazuje Apostoł, odwołując się do osoby *Chrystusa* (*en Christō*). To On z woli Boga ogłosił ją jako pierwszy, a obecnie, z woli tego samego Boga, głosi ją Jego sługa w imieniu Chrystusa jako *zbawczą moc Bożą dla każdego wierzącego* (1,16). W *sumieniu* widzi on wewnętrzny autonomiczny trybunał zdolny rozpoznać w nim samym dobro i zło zgodnie z przyjętą i wyznawaną *prawdą Chrystusa* (*Ewangelią Bożą*). Posiada ono autorytet oraz władzę, aby na jej podstawie skutecznie zbawczo oskarżać i osądzać jego *myśli, słowa i działania*, rozstrzygając definitywnie, czy są one zgodne z jej wymogami czy też nie; czy są dobre bądź

⁵³ Por. Rz 12,9.21; Ga 6,10; 1 Tes 5,15; Flm 6; Flp 4,12.15; Ef 6,8; 5,10; Kol 1,28; 3,14.

⁵⁴ Por. 1 Kor 8,7.10.12; 10,25.27.28.29; 4,4; 2 Kor 1,12; 4,2; 5,11; Rz 2,15; 9,1; 1 Tm 1,5.19; 3,9; 4,2 (2 Tm 1,3); Tt 1,15.

⁵⁵ Termin *sumienie* pojawia się w centralnej części sekcji zachęt (13,1-7), w nadzwyczaj istotnej dla chrześcijan rzymskich kwestii. Nadto tematyka w jednostce 14,1-23, choć nie pojawia się tu słowo *syneidēsis*, to wyraźnie nawiązuje do 1 Kor 8,1-13 i 10,14-33, gdzie Paweł stosuje je aż siedem razy.

złe w ocenie mądrości i sprawiedliwości Bożej objawionej w Jezusie. *Sumienie* niezależne od *ja/nous* (*świadomości*) Apostoła, *współświadczy* wraz z aktualnie posiadaną przez Apostoła *świadomością* (*ja/nous*) o absolutnej prawdziwości tego co głosi i pisze do chrześcijan w Rzymie. Wydaje świadectwo całkowicie zgodne z *wolą Bożą* objawioną w *prawdzie Chrystusa* i jest w nim nieomyślne, ponieważ wydaje je w *Duchu Świętym* (*en pneumati hagiō*). Zatem *Duch Święty* jest według niego autonomicznym podmiotem, który jednak może z zewnątrz oddziaływać na *syneidēsis*. W żadnym razie go nie zastępuje, ale ma moc kreowania i podtrzymywania w nim jego prawości, czyli harmonijnej zgodności norm, jakimi się posługuje z *wolą Bożą* objawioną w Jezusie.

W przypadku Pawła jego *sumienie* jest prawie odkąd poznał *Ewangelię Bożą* i wyznał wiarę w Jezusa oraz całkowicie poddał się działaniu *mocy* Ducha Bożego, który napełnia go coraz to głębszym jej poznaniem. Argumenty za takim właśnie stanem jego *świadomości*, (*ja/nous*) i własnym *syneidēsis* podaje w Rz 8. Nadto, w 1Kor 2,10 Apostoł jednoznacznie stwierdza, że: „Duch bada wszystko, także głębie Boga”, co nie pozostawia najmniejszych wątpliwości, że jest On w mocy przenikać również *świadomość*, *umysł* (*ja/nous*) i *sumienie*. Apostoł uznaje własne oraz innych chrześcijan *sumienia* za już odnowione przez poznaną *Ewangelię Bożą* (1,16), czego konsekwencją było wyznanie przez nich wiary i przyjęcie chrztu. Jednak osiągnięty stan nie jest docelowym punktem dojścia, lecz otwarciem drogi do wiecznej chwały. *Sumienie*, by dysponować skutecznością zbawczą musi zatem stale podlegać odnowicielskiej *mocy* Ducha Świętego coraz to głębiej poznawanej *prawdzie Chrystusa*. Zatem wiara i chrzest otwierają proces trwałej jego odnowy w celu osiągnięcia pełnej zgodności jego kryteriów osądu czynów ludzkich z *wolą Bożą*. Widzi *sumienie* chrześcijańskie jako wewnętrzny autonomiczny trybunał, który dzięki Duchowi Świętemu dzieli z Bogiem *wiedzę* (*prawdę Chrystusa/Ewangelię Bożą*) w kwestii zbawczej wartości wszystkich aktów ludzkich. Posiadanie owej *wiedzy* w pełnej *prawdzie* jest możliwe jedynie dzięki Duchowi Świętemu, gdyż tylko On *bada głębie Boga* (1Kor 2,10); jest więc absolutnym gwarantem jej Boskiego pochodzenia i zgodności norm *sumienia* z *prawdą Chrystusa* – *nous Xristou*. Przenikając *sumienie*, udziela mu *wiedzy*, *woli* Boga zawartej w Jego *Ewangeli*, czyli skutecznych zbawczo kryteriów osądu wszystkich aktów ludzkich. To właśnie dzięki niej oraz *mocy* Ducha Świętego jest ono w stanie stale rozpoznawać dobro i zło w człowieku oraz oskarżać i osądzać wszystkie jego myśli, słowa i działania zgodnie ze sprawiedliwością i mądrością Bożą objawionej w Jezusie. W przekonaniu zatem Apostoła Duch Święty musi mieć trwały wpływ na *sumienie* chrześcijańskie i stale je odnawiać swą *mocą* w *prawdzie Chrystusa*⁵⁶. W *propisito* Paweł również wymaga, aby *odnowa umysłu* była trwałym procesem *przemieniania*, *przeistaczania ja/nous* i egzystencjalnej transformacji *sōma*, ponieważ *świat*

⁵⁶ Por. Z. Żywica, *Sumienie w Duchu Świętym w świetle Rz 9,1*, s. 197-209; Z. Żywica, *Prawość Apostoła w Rz 9,1-5*, s. 5-24.

zawsze będzie przemieniał się i żądał nieustannego dostosowywania się całym sobą do niego w każdym jego przejawie i wymiarze⁵⁷.

Mając na uwadze powyższe analizy i wnioski, można zasadnie przyjąć, że według Pawła nieustannie *odnawiany nous* aktualną *wolą Bożą*, objawioną w całej pełni i prawdzie w osobie i zbawczym dziele Jezusa, teraz zaś głoszoną przez niego w *Ewangeli*, to jedynie godny doświadczonego miłosierdzia i dlatego jedyny skuteczny zbawczo sposób na *przemianę* całej osoby (*ja/nous/sōma*), a więc i na ewangeliczną *odnowę sumienia* jako wewnętrznego autonomicznego trybunału (*współświadka*) definitywnie rozstrzygającego o dobru lub złu wszelkich aktów ludzkich. Zatem trwale *odnawiany umysł Ewangelią Bożą* to również stale *odnawiane* nią *sumienie* (*współświadek*). Dlatego też, jako nieprzerwanie *odnawiane Ewangelią* i *mocą Ducha Świętego*, jest ono absolutnie wiarygodnym gwarantem nie tylko zgodnego z *wolą Bożą* intelektualnego i duchowego rozeznania i zrozumienia, na czym polega *rozumna służba Bogu*, ale i na zachowanie tego poznania od jej zniekształcenia (*skażenia*) przez wpływy *świata*⁵⁸, a mianowicie, że polega ona na ustawicznym i absolutnie wiernym *Ewangeli* składaniu Bogu całego siebie jako osoby ludzkiej (*ja/nous/sōma*) w *doskonałej, świętej i milej* Mu ofierze, to znaczy ofierze na miarę doświadczonego miłosierdzia w paschalnej ofierze Jego Syna Jezusa; co zwięźle definiuje w 12,3: *stosownie do wiary otrzymanej od Boga*. Dla Apostoła zatem bezustannie *odnawiany Ewangelią umysł* to absolutny warunek trwałego *odnawiania sumienia*. *Odnawiane* zaś w ten sposób *sumienie* to gwarant wierności jego norm osądu z *wolą Bożą* (*Ewangelią*), czyli absolutnej jego prawości, co jest niezbywalnym warunkiem osiągnięcia zbawienia wiecznego przez *każdego wierzącego, Żyda i Greka* (Rz 1,16n).

ODNOWA UMYSŁU A SYNEIDĒSIS W ŚWIETLE RZ 12,1-2

Streszczenie

W przedłożonym studium autor wykazuje, że Paweł w *propositio* (12,1-2) sekcji zachęt (12,3-15,13), choć nie stosuje w nim bezpośrednio słowa *syneidēsis*, to jednak zastosowanym w nim słownictwem do niego się odnosi przywołując jego podstawowe funkcje i dowodzi w ten sposób, jak fundamentalne znaczenie ma *odnowa umysłu* we właściwym, tzn. zbawczo skutecznym, edukowaniu *sumienia* chrześcijańskiego. Czyni to w parakletycznym kontekście, aby uświadomić Adresatom, jak rozstrzygający głos mają *odnowione umysł* i *sumienie* w byciu i nieprzerwanym stawianiu się chrześcijaninem w codziennym i konkretnym przeżywaniu oraz praktykowaniu wiary w Jezusa. *Z propositio* czyni on fundament, na którym buduje parakletyczne przesłanie Listu. Jednoznacznie w nim stwierdza, że trwale *odnawiany Ewangelią Bożą umysł* to absolutny warunek nieprzerwanego

⁵⁷ Czym niewątpliwie nawiązuje do idei *sumienia*.

⁵⁸ Czyli harmonijnej zgodności norm, jakimi się posługuje, z wolą Bożą objawioną w Jezusie.

ewangelicznego *odnawiania sumienia*. *Odnawiane* zaś w ten sposób *sumienie* to, jedyny godny okazanego grzesznej ludzkości daru miłosierdzia, gwarant stałej wierności jego norm osądu ze *sprawiedliwością Bożą* objawioną w Chrystusie Synu Bożym, czyli jego bezwzględnej prawości, co jest niezbywalnym warunkiem osiągnięcia zbawienia wiecznego.

Słowa kluczowe: zachęta, miłosierdzie, ofiara, służba, przemiana, odnowa, umysł, wola Boża, Ewangelia.

A RENEWAL OF THE MIND AND SYNEIDĒSIS IN THE LIGHT OF ROM 12, 1-2

Summary

In the submitted study, the author shows that Paul in the *propositio* (12,1-2) the section of encouragement (12,3-15,13), although he does not use the word *syneidēsis* directly, but the words used in it refer to him in conjunction with his basic functions and prove in this way how fundamental it is to *renew the mind* in the right, i.e. salvifically effective, education of Christian *conscience*. He does so in the encouragement context to make the recipients aware of how important it is to have a *renewed mind and conscience* in being and continuing to become a Christian in everyday and concrete living as well as practicing faith in Jesus. With *propositio*, he makes the foundation on which he builds the paraclesical message of the Letter. It clearly states that permanently *renewed by the Gospel of God mind*, is an absolute condition for an uninterrupted evangelical *renewal of conscience*. Thus, *renewed* in this way *conscience* is the only deity of mercy granted to sinful humanity, which guarantees constant faithfulness to its norms of judgment with *God's justice* revealed in Christ, the Son of God, or his absolute righteousness, which is an indispensable condition for achieving eternal salvation.

Key words: encouragement, mercy, sacrifice, service, transformation, revival, mind, God's will, Gospel.

DIE ERNEUERUNG IM DENKEN UND SYNEIDĒSIS IM LICHT VON RÖM 12,1-2

Zusammenfassung

In der vorliegenden Studie beweist der Autor, dass Paulus in *Propositio* (Röm 12,1-2) und in folgenden Ermahnungen (12,3-15,13) sich durch das verwendete Vokabular auf das Gewissen in seinen wichtigsten Funktionen bezieht, wenngleich er hier das Wort *syneidēsis* nicht verwendet. Paulus zeigt dadurch, welche eine fundamentale Bedeutung die *Erneuerung im Denken* in ihrer eigenen, d.h. heilseffizienten Bildung des christlichen Gewissens hat. Er tut das im parakletischen Kontext, um den Adressaten ins Bewusstsein zu rufen, welche entscheidende Bedeutung die *Erneuerung im Denken* sowie das *Gewissen* im Christsein und im unablässigen Christwerden im täglichen und konkreten Erleben des Glaubens an Jesus

besitzt. Aus *Propositio* macht er ein Fundament, auf dem er die parakletische Botschaft des Briefes weiterentwickelt. Er stellt darin unmissverständlich fest, dass ein dauerhaft durch das Evangelium *erneuertes Denken* eine absolute Grundbedingung der ununterbrochenen *Erneuerung des Gewissens* ist. Das auf diese Weise *erneuerte Gewissen* ist – angesichts der sündigen Menschheit erwiesenen Barmherzigkeit – der einzig würdige Garant einer dauerhaften Treue im Einklang mit der in Christus dem Sohn Gottes offenbarten göttlichen Gerechtigkeit. Es geht also um die bedingungslose Geradlinigkeit, die eine unveräußerliche Bedingung des ewigen Heils ist.

Schlüsselworte: Ermutigung, Barmherzigkeit, Opfer, Dienst, Umkehr, Erneuerung, Geist, Wille Gottes, Evangelium.

BIBLIOGRAFIA

- Aletti J.-N., *List do Rzymian*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, red. W.R. Farmer, tłum. M. Żurowska, Warszawa: Wydawnictwo Verbinum 2000, s. 1411-1455.
- Geniusz A., *Boże miłosierdzie jako źródło chrześcijańskiego nonkonformizmu (Rz 12,1-2)*, „*Verbum Vitae*” 3 (2003), s. 139-16.
- Geniusz A., *Rz 12,1-8: podstawy chrześcijańskiego nonkonformizmu*, ZHTZ 6 (2000), nr 6, s. 20-33.
- Geniusz A., *Boże miłosierdzie jako źródło chrześcijańskiego nonkonformizmu (Rz 12,1-2)*, „*Verbum Vitae*” 3 (2003), s. 139-161.
- Jewett R., *Romans. A Commentary on the Book of Romans*, Minneapolis: Fortress Press 2017.
- Johnson L.T., *Reading Romans. A Literary and Theological Commentary*, Macon: Smyth&Helwys Publishing 2001.
- Kreitzer L.J., *Sōma*, w: *Słownik Teologii św. Pawła*, red. G.F. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid, Warszawa: Wydawnictwo „Vocatio” 2010, s. 120-125.
- Langkammer H., *List do Rzymian. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Lublin: Wydawnictwo KUL 1999.
- Morris L., *Miłosierdzie*, w: *Słownik Teologii św. Pawła*, red. G.F. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid, Warszawa: Wydawnictwo „Vocatio” 2010, s. 475-477.
- Morris L., *Ofiara*, w: *Słownik Teologii św. Pawła*, red. G.F. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid, Warszawa: Wydawnictwo „Vocatio” 2010, s. 555-557.
- Perroni M., *Kerygmat i kult (lektura Rz 12,1-2)*, w: *Czytać Biblię dziś*, red. E. Borghi, tłum. J. Chapska, Żabki: Wydawnictwo Apostolicum 2004, s. 56-68.
- Rafiński G., *List do Rzymian*, w: *Dzieje Apostolskie i Listy św. Pawła. Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 10, red. J. Frankowski, S. Mędała, Warszawa: Wydawnictwo ATK 1997, s. 290-380.
- Rafiński G., *Rozum jako źródło wartości moralnej czynu ludzkiego w Liście do Rzymian*, w: *Miłość jest z Boga*, red. E. Pachciarek, Warszawa: Wydawnictwo ATK 1997, s. 335-357.
- Schlier H., *Der Römerbrief, Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament (Sonderausgabe)*, Freiburg im Breisgau, Freiburg–Basel–Wien: Herder Verlag 2002.

- Żywica Z., *Paweł Apostoł o sumieniu chrześcijańskim w Pierwszym Liście do Koryntian*, „Forum Teologiczne” 15 (2014), s. 23-38.
- Żywica Z., *Pawłowe rozumienie «syneidēsis» w Rz 2,9-16*, „Biblica et Patristica Thoruniensia” 9 (2016), z. 2, s. 169-185.
- Żywica Z., *Sumienie w Duch Świętym w świetle Rz 9,1*, „Biblica et Patristica Thoruniensia” 2 (2017), s. 197-209.
- Żywica Z., *Bolesne relacje św. Pawła z Kościołem korynckimi i próby ich przewyciężenia w świetle 2Kor 1,15-20*, „Teologia i Człowiek” 3 (2013), s. 37-48.
- Żywica Z., *Prawość Apostoła w Rz 9,1-5*, „Collectanea Theologica” 3 (2017), s. 5-24.